

פתח דבר: בשבי המלחמה

שואול סתר

גם עם חתימת הגליון הנוכחי של תיאוריה וביקורת, הלחימה בעזה נמשכת. כ־18 במרץ 2025 קטעה ישראל הפסקת אש שארכה כחודשיים במתקפת דמים שקטלה בתוך חצי שעה יותר מארבע מאות בני אדם. מאז לא פוסקות הפצצות הצבא מהאוויר, והן הורגות עשרות אנשים מדי יום. ישראל מונעת אספקת מזון וסיוע הומניטרי לרצועה, והרעב בה גובר. רבבות פליטים פנימיים נעים שוב למאהלי עקורים בחיפוש אחר מקום בטוח, אך כזה אין בנמצא. פצצה שהוטלה באל־מוואסי, שהיה עד לא מזמן אזור הומניטרי, הציתה אוהלים וגרמה למותם של שלושים ושבעה אנשים; חמישה־עשר עובדי סיוע נרצחו ברפיח. תוכנית טראמפ לריקונה של הרצועה מכלל תושביה אינה יוצאת אל הפועל, אולם הצבא מבסס "אזורי חיץ" הולכים ומתרחבים שבהם כבר אין פלסטינים. מנגנון העקירה וההשמדה עובר בעוצמה אדירה – בתמיכת מדינות המערב, שרבות מהן תורמות לחימושו – ובישראל אין כוח פוליטי משמעותי שתובע לעצור אותו. גם אלה הקוראים לעסקת חטופים במחיר הפסקת המלחמה מבקשים למעשה את השעייתה לתקופה מסוימת, שלאחריה תתחדש. ה"עסקאות" הללו אינן מסיימות את המלחמה אלא מארגנות אותה מחדש. הפסקת האש האחרונה אפשרה להגביר את המתקפה, מן האוויר ומן הקרקע, על האוכלוסייה הפלסטינית בגדה המערבית; קריסתה תוכננה מראש, והחזרה ללחימה בעזה הייתה ידועה מלכתחילה. אנחנו נתונים בשבי המלחמה, לכודים ברשתה, אחוזים בטלפיה, שבויים במלחמה שסימנה המרכזי בישראל, עילתה וטעמה כביכול, הם השבויים הישראלים בעזה. בעקבות מאמרה של ניצן רותם בגליון זה, נתעקש כאן לכנות את האזרחים והחיילים הישראלים המוחזקים בעזה שבויים ולא חטופים. החטיפה היא פעולה שנעשית במפתיע, באחת, בחטף; היא לקוחה ממרחבים מיתולוגיים קדומים ומעולמות הפשע; היא מעשה של פרטים. הלקיחה בשבי, לעומת זאת, היא חלק ממערך חברתי רחב, מעשה שנערך בין קולקטיבים והם אלה שנושאים באחריות לגביו. החטיפה היא אירוע נטול הקשר; היא נעשית מכוח גחמה זדונית או דחף מחלל גבול, והיא מנוערת מתולדות וחסומת עתיד. השבי, לעומת

זאת, מתפקע ממשמעות ורווי בהיסטוריה: יש לו הסברים וסיבות, הוא נטוע בתוך הקשר פוליטי, הוא רגע בתנועה, שלב בתהליך. לא בכדי מוכרזים הישראלים המוחזקים בעזה כחטופים: כשם שחטיפתם נעשתה במהירות, כך גם תהיה חזרתם מיידית. "את כולם, עכשיו" – כמין טעות איומה שיש לתקנה באחת, תקלה נוראה שיש להתגבר עליה. ואילו השבי כרוך בעבותות אל העולם שבו התרחש ובו הוא מוסיף להתקיים; אין הוא בגדר חריג שאפשר לבטלו, כי אם מעשה בעל הגיונות והסדרים שיש לחצות את משכו ולהביא לכדי גמר.

המלחמה והשבי כרוכים זה בזה. השבי הוא רכיב בקורות המלחמה, והמלחמה שובה את אלה הפועלים בה. ישראל לכודה בשבי המלחמה, ולא רק מאז אוקטובר 2023, כך כותב רשיד ח'אלידי בספרו האחרון **מלחמת מאה השנים על פלסטין** (Khalidi 2020). ייתכן כי מה שמתפרץ בעוצמה בשנה וחצי האחרונות הוא ביטוי מוקצן למעשיה של חברה שנלקחה בשבי המלחמה ומתקיימת בו, מדעת ושלא מדעת, מכורח וברצון, כבר עשורים רבים: העמקת הכיבוש ועיצוב משטר ההפרדה והדיכוי, פרגמנטציה של העם הפלסטיני ודלדול משאביו, שיתוף הפעולה המתהדק בין המתנחלים לצבא, הפורמליזציה של חוקי הלאום – כל אלה הם תוצאה של עשרות שנות מלחמה נוחה לישראל, "בעצימות נמוכה" ובמספר קטן של נפגעים, תוך שגשוג כלכלי ויציבות חברתית יחסית. לפיכך מלחמת עזה הנוכחית איננה תפנית טרגית בעלילת החיים כאן, שארגון רצחני ומנהיג מושחת אשמים בה. בשעה שהיא טורפת את הקלפים היא גם מממשת תוכניות שעמלו עליהן זמן רב ומגשימה חלומות לא כמוסים שנישאו ברבים. המלחמה הזאת אינה רק מבוי סתום, דרך ללא מוצא, טעות היסטורית שעוד ייתנו עליה את הדין. היא מאפשרת כלכלת מלחמה ויש לה מוטבי מלחמה, והיא מציעה מוצא ללא מעט אנשים שמתמסרים לה, נענים לקריאתה ואף משתתפים בה בהתלהבות. אין מדובר רק בימין המתנחלי שרואה באוקטובר 2023 את זמן ראשית גאולתו, אלא גם באנשים "לא אידאולוגיים" שמוצאים במלחמה משמעות, חוברים לזהותם הלאומית, חשים התעלות בשדה הקרב הממשי או במרחבי העימות המדיאליים; חיים בעוצמה גבוהה, ברטט עז. המלחמה מהלכת שבי על רבים מנשואיה. היא מושכת אותם אליה והם נכרכים סביבה: אסון והזדמנות, גורל ותשוקה משמשים בה בערבוביה. הסחף הגדול ימינה שעובר כעת כמעט על כל אגפיה של החברה בישראל הוא תוצאה של שבי המלחמה. הוא אקסטטי או מלנכולי, יש בו שייכות חברתית וניכור פוליטי, הוא יכול להתרחש מלב הארץ או במסע עזיבתה, והוא רב עוצמה.

לפני שנים אחדות פרסם עילי ראונר רומן נועז שבו הציג את אחיזתו של שבי המלחמה בחיים החברתיים המרוחקים ממנה. **בשבח המלחמה** כותב את קורותיה של חבורת נערים, תלמידי תיכון ממרכז תל אביב, שיוצאים למסעות אלימות פרחיים ובריוניים נגד מורתם לספרות. מסעות אלו מתלכדים עם אחת ממלחמות עזה הקודמות, מבצע צוק איתן בשנת 2014:

למזלם הטוב פרצה המלחמה בעזה בתחילת הקיץ ורקטות נורו על ערי החוף. לראשונה נדמה להם שעולמם נקשר בגורל המשותף של המדינה שבה גדלו. עכשיו לא היו אבודים עוד. לא עוד בלתי מפוענחים או משולחי כל רסן. הזמן ההיסטורי תפס את חייהם והשליך אותם בחזרה אל הרחובות. באחד הערבים נורה מטח רקטות ראשון על תל אביב. השמיים נפערו מעליהם והאזעקות נישאו כמו גלים גדולים שעולים ויורדים ומטביעים את העיר כולה בתחושת חורבן (ראונר 2019, 74).

את ההתלכדות הזאת אנו חווים כעת. גיליון זה של תיאוריה וביקורת ממשיך את המהלך שהחל בגיליון הקודם, שראה אור בקיץ 2024: לכתוב את ביקורת המלחמה תוך כדי היקרותה, לעשות זאת בישראל ובעברית, על בסיס התיאוריה הביקורתית ובתחומה, ואל מול הסחף לימין שעובר גם על הקהילה האקדמית המקומית. החטיבה הראשונה בגיליון עוסקת בשביה של המלחמה לאין קץ. כמערך חברתי, השבי תמיד מקיים בתוכו את אפשרות השיבה – שיבתם של הישראלים המוחזקים במנהרות בעזה; שיבתם של הפלסטינים, שאלפים מהם נלקחו כקלפי מיקוח עם תחילת המלחמה, מבתי המעצר בישראל; שיבתם של החיילים הפועלים בעזה לגבולם; שיבתה של עזה למצב שמאפשר חיים פלסטיניים בה. אבל השיבה מן השבי אינה חותמת את השבי או משחררת ממנו. היא שלב בעלילת השבי, ועל מנת להיחלץ משבי המלחמה יהיה צריך לפרוץ כמה מהנחות היסוד המבססות את תוואי הקיום בישראל/פלסטין.

נהרות של מילים כבר נכתבו על המלחמה, ואלה זורמים יחד עם שטפי הדימויים והדיווחים החדשותיים הרציפים. לעיתים נדמה שהם חלק משבי המלחמה, מלווים את מהלכה ומאפשרים אותו. אני מקווה שמאמרי המלחמה של תיאוריה וביקורת הם טקסטים שמזמנים קריאה מסוג אחר: שהויה יותר, עקרונית ועם זאת דחופה. רבות נכתב בשנה וחצי האחרונות על כישלון התיאוריה, בגידתה של התיאוריה, הצורך להשתחרר מהתיאוריה. המאמרים בגיליונות הללו מבקשים לפתוח צוהר להבנה אחרת של מציאות המלחמה, שדרושה לה תיאוריה, אבל התיאוריה איננה מושאה.

הגיליון נפתח במאמרה של חגית קיסר, שחוזר אל מתקפת חמאס באוקטובר 2023 ושואל מה הוביל אליה ואפשר אותה ומה הפך אותה לבלתי מתקבלת על הדעת עד לרגע התרחשותה. קיסר מתבוננת בעזה לא רק כמרחב פוליטי של שליטה ודיכוי, אלא גם כמרחב לפיתוח טכנולוגי. היא מראה כיצד הפכה עזה בשני העשורים האחרונים למעבדה לטכנולוגיה ניסיונית – טכנולוגיה צבאית ישראלית יקרה ורבת עוצמה וגם טכנולוגיה פלסטינית זולה של עשי-זאת-בעצמך. לשם כך מציעה קיסר גנאלוגיה של האוויר הפתוח כמרחב צבאי בעיתות מלחמה וכמרחב שליטה ופיקוח בעיתות שלום, ומראה כיצד האוויר מעל מה שנודע כ"כלא באוויר הפתוח" היה לאתר ולמדיום של לחימה ישראלית ומאבק פלסטיני.

קיסר עוקבת אחר אובייקט פרדיגמטי של האוויר העזתי, העפיפון, סמל למאבק לשחרור ולאפשרות חצייתם של גבולות וגדרות, שהפך לכלי נשק של ממש בפריצת הגבול ובחדירה לישראל. התנועה הזאת שבין הסמלי לממשי לא הייתה פתאומית וגם לא חד-כיוונית; לא היה כאן גלגול נורא, בוקרו של יום אחד, של משחק וצעצוע לכדי מכשיר חבלה וכלי נשק. לתנועה זו היו סימנים רבים והטרמות שונות במהלך השנים שקדמו למתקפת חמאס, וקיסר פורשת אותם במאמרה. הצבא הישראלי, שסמך על עליונותו הטכנולוגית, לא שעה להם וראה בהם טעות, שיבוש ותאונה. הייתה זו התעלמות מצורות של פיתוח ניסיוני שאינן מגובות בתעשייה רבת ממון וכוח, התעלמות מתצורות של יצירת ידע והפצת ידע. המאמר מפנה את הזרקור אל אותו מרחב טכנולוגי-פוליטי שהתרחם בעזה במהלך שני עשורים, שפיתוחו, דיכוי והכחשתו הכשירו את הקרקע ואת האוויר לאוקטובר 2023.

מן התנאים שאפשרו את המלחמה פונה מאמרה של ניצן רותם אל מה שמתלווה אליה לכל אורכה – החיילים והאזרחים הישראלים המוחזקים בעזה. בלשון לא אידיאולוגית, שמתייחסת אליהם כאל שבויי מלחמה ואינה רואה בשחרורם עסקה אלא הסכם לחילופי שבויים משני הצדדים, בוחנת רותם את התמורה שהתחוללה במובנו של השבי בעשורים האחרונים ואת ביטויה המוקצן במלחמה זו. רותם חוזרת אל ראשית הסוציולוגיה ואל המשגתה את השבי לא כפשע שמצוי על סיפו של החברתי, אלא כמערך חברתי תשתיתי שמתפקד כמנגנון מעבר ושינוי של קולקטיבים. היא עוקבת אחר הפרטות של השבי, שהחלה לאחר מלחמת יום הכיפורים עם המדיקליזציה והפסיכולוגיזציה של היחס לשבויי המלחמה, ומראה כיצד אלה באים לידי ביטוי במלחמה הנוכחית. שחרורם הספורדי של שבויים, אשפוזם בבתי חולים, הפרוטוקולים המפורטים של הטיפול בהם, החיבוקים הרבים שהם זוכים להם ואשר מסמנים את שיבתם – כל אלה טקסים שמפריטים את היחס לשבויים ולכן גם מסירים את אחריותו של הקולקטיב כלפיהם. כפי שנוהל חניבעל מבהיר באכזריות, השבי הוא כיום דבר שיש להימנע ממנו בכל מחיר, גם במחיר הריגתו של השבוי, מכיוון שהשבי, כך מסבירה רותם, חדל לתפקד כמערך חברתי. ממאמרה עולה שהכישלון המתמשך בפדיון השבויים במלחמה זו אינו נעוץ רק באכזריותו של המנהיג או במדיניותה של הממשלה; הוא תוצאה עגומה של התפרקות החברה בישראל ממנגנון נושא משמעות שמתווה תהליך ומאפשר את סיגורו.

מאמרו של אורי כץ עוסק גם הוא בשבי בעיתות מלחמה ובוחן פיגורה מסוימת של שבוי – החייל שגופתו לא נמצאה ומותו לא נקבע בוודאות והוא מתקיים באזור הסף שבין החיים למתים. כץ בוחן ארבעה מקרים שבהם הוחזקו גופות של חיילים ישראלים בלבנון ובעזה, ועל אף סימנים רבים שהצביעו על מותם בקרב לא הוכרזו רשמית כחללי מלחמה. כץ מציע ניתוח שיח של מקרים אלו: הוא בוחן את סיקורם התקשורתי, מתחקה אחר מסמכים משפטיים ופרלמנטריים בעניינם, ומציג את השחקנים החברתיים השונים שפעלו בזירה הציבורית ולקחו חלק במאבק על מעמדו האונטולוגי של החטוף. אבל במקום להכריע בשאלה "חי או מת?" מראה המאמר כיצד נוצר במקרים אלו מעמד חדש של אי-מוות,

המתקיים על בסיס היעדר הגופה ומתוך רטוריקה רב־משמעית של עמימות – מעמד שמספק מאוויים משפחתיים פרטיים ובה בעת מנוצל לצרכים שלטוניים. כך, בהמשך לנקרופוליטיקה של אשיל מבמבה, מתאר כץ כיצד הריבון מייצר ומתחזק אזור סף של אי־מוות ומחיל אותו לא רק על הגוף הנוכח בחייו או במותו אלא גם על זה הנעדר, ומעמיד מוות כתנועה לא נחתמת, חסרת גבול, לאין קץ. המאמר הוגש למערכת כתב העת לפני המלחמה, וכמו הטרים וניבא את הסחרחרה הציבורית הספונטנית לכאורה, אך המנוהלת לעילא, סביב שבויים ישראלים לא מעטים בעזה שמותם היה ידוע לממשלה אך הם הוחזקו בחיים בשיח הציבורי במשך חודשים רבים; המאמר עודכן בעקבות המלחמה.

תיק העבודות בגיליון עוסק גם הוא במלחמה ובמוות המרובה, המתפשט, הבלתי נחתם בעזה. **עפרי כנעני** יצרה מסה טקסטואלית־חזותית ששואלת על אופני הצפייה בדימויי זוועה מהמלחמה – דימויים שזורמים מן התקשורת הבינלאומית והרשתות החברתיות אל המכשירים הסלולריים האישיים ומציבים "משבר בכף ידי", כשמה של סדרת התצלומים שעשתה כנעני עבור המסה ומלווה אותה. כנעני בוחנת את הקרבה המתווכת אל הזוועה ואת תצורות היחס החושי־חזותי אליה. אבל אין היא עושה זאת כבחינה פנומנולוגית פשוטה של סובייקט התופס אובייקט קיים משכבר, אלא חוקרת את הפיכתם של הדימויים הללו לכדי אובייקטים להתבוננות מבעד לצורות העיבוד וההפצה שלהם לפי פרוטוקולים חישוביים. היחס בין המודלים הסטטיסטיים שמכוונים את הזרימה הרשתית של הדימויים ובין הדימויים עצמם של גופות מרובות, מבותרות, של גוף מבוקע, יוצר התבוננות מופרטת לגמרי, לפי כנעני, התבוננות ריגושית או אגבית בריבוי דימויים שנעים בין העובדה לבדיה ומופיעים על פני המסך ונעלמים ממנו בכוח תנועת האצבע. כנגד זאת מנסחת המסה יחס אחר, שאיננו התבוננותי או מגעי בלבד; יחס הפְּטִיקָלִי של קרבה גופנית קולקטיבית, שאותו אפשר לתרגל בעזרת עבודות אמנות שעוצרות את שטף הדימויים המזוועים והצריכה האינדיווידואלית שלהם לטובת גופים המרגישים זה את זה גם מבעד לתווך הטכנולוגי.

חטיבת הטקסטים השנייה בגיליון אינה דנה במלחמה. **ננה אריאל** מעלה במאמרה את הצימוד הרווח בשנים האחרונות בין המנהיגים הפופוליסטים בני ימינו ובין הסופיסטים היוונים הקדומים – אלה שאין להם עניין בחקר האמת, רלטיביסטים שעסוקים ברטוריקה ריקה, נואמים משוכללים שיודעים לסחוף את ההמון – ומבקשת לערער עליו. הדימוי הזה של הסופיסטים נוצר על ידי יריביהם המושבעים, הפילוסופים, נחקק בכתביהם, והוא מוטא ומסולף. אריאל שבה אל רגע הופעתם של הסופיסטים, אל נאומיהם ואל תיאורם, ומבינה אותם אחרת: כהומניסטים קדומים שעניינם הראשי היה חינוך, שחקרו את היחסים בין ידע לכוח, שראו באמת דבר לא קבוע שאין לאיש חזקה עליו וביכרו את ההתדיינות על פני הדוגמה. המאמר עוקב אחר תולדות הקריאה בסופיסטים, ומראה כיצד היחס אליהם השתנה כך שברגעים מכריעים של המחשבה הם היו נקודת התייחסות ואף מקור השראה

לביקורת הפילוסופיה ולהתחדשותה. בימים אלו, כאשר רווחות הטענות בדבר השתרדותה של הפוסט-אמת בשיח הציבורי כאילו עד דונלד טראמפ שלט החיפוש אחר האמת בעולם התקשורת והפוליטיקה, מציעה אריאל כי אפשר ללמוד מהסופיסטים דבר או שניים על חיים בעולם ללא ודאויות מקדמיות, שנתון בוויכוח מתמיד, מדיאלי ורטורי, ועל טיפוחו של יחס מורכב לאמת שאיננו כרוך לא בהשגבתה ולא בהשבתה.

מאמרה של **נטע שרם** מציע גם הוא אופן אחר של קריאה בכתבים מוכרים. שרם פונה אל ישעיהו ליבוביץ ועובדיה יוסף ומבקשת להבין את יחסם אל הציונות. אולם במקום לקרוא בכתביהם ולפרשם, היא מאזינה להקלטות האודיו וצופה בהקלטות הווידיאו הרבות שתיעדו את דבריהם של שני ההוגים הללו ובוחרת אותן כמבעי ביצוע שיש לנתחם על שלל משלביהם. את עיקרי תורתם העבירו ליבוביץ ויוסף על פה, בדרשות, בנאומים, בראיונות ובשיחות, ולא במאמרים ובטרקטטים כתובים. לפיכך, כדי להבין יש להיענות למעשה הדיבור החי ולחלץ את מובנו ממשלבו השונים. כך, שרם מנתחת משפט אחד שאמר ליבוביץ בראיון ומתעכבת על קצב ביטוי המילים, על השינוי הפתאומי בטון הדיבור, על תנועות הגוף והחיוך הממזרי, ומתוכם מעמידה את המובן האירוני של דבריו, שנעלם כאשר נדרשים רק לרישום של הריאיון בטקסט כתוב. ניסוחיו הקצרים, החדים והשעורריים של ליבוביץ עומסים על תוכנם רובד נוסף של משמעות. ואילו דרשותיו הארוכות של עובדיה יוסף מנותחות במאמר מצד ממדי האגדה והפנטזיה הרוחשים בהן ולשונן המשעשעת והפרודית, שמעוררים את המאזינים באופן אמוטיבי ומעבירים כך את מובנן. על אף ההבדלים הרבים ביניהם, ליבוביץ ויוסף היו שני הוגים הטרודוקסיים של הציונות, שמשנתם המדינית לא הייתה סדורה ומחושלת ולא סוכמה בכתב. שרם מראה כיצד בדיבורם החי, החד או השופף, הציג כל אחד מהם תיאולוגיה פוליטית גמישה ולא טוטלית של הציונות.

נעם גל כתב מסה על "דמיון חומרי", תצוגת הקבע של האוסף הישראלי במוזיאון תל אביב באוצרותה של דלית מתתיהו. התערוכה נפתחה בשנת 2022 ומאז שינתה כמה פעמים את פניה במהלך מכוון של החסרה והוספה של עבודות. היא עוררה עניין רב בעולם האמנות המקומי, בשל אופן ארגונה שרחק במפגיע מכל נרטיב היסטורי – לאומי או ביקורתי – של האמנות בישראל. גל בוחן את התערוכה ביחס לתמורות הנרחבות שהתחוללו באופני תצוגת האוספים במוזיאונים בעולם לאור המפנה הפוסטקולוניאלי ופרימתו של הסיפור הלאומי האחדותי, ומול המוזיאולוגיה הביקורתית ותביעותיה לשידור מערכות רדיקלי באופן התצוגה של אוצרות המוזיאון. המסה משיאה מבטים שונים על התערוכה – על העבודות שנבחרו להיות מוצגות בה, על החיבורים ביניהן, על שאלת החומר העולה ממנה ועל אפשרויות ההתבוננות הפוליטית בה, למרות הכול, בתקופת המהפכה המשטרית ומלחמת עזה.

האנתרופולוג הברזילאי **אדוארדו ויווירוס דה קסטרו** מוכר לקוראי תיאוריה וביקורת ממאמרו של אלירן ארזי על שבט האנדוקה והאנתרופולוגיה ההפוכה, שפורסם בגיליון 54. בגיליון הנוכחי אנחנו מביאים לראשונה תרגום לעברית מתוך כתביו של ויווירוס דה

קסטרו (וד"ק) – שני פרקים מספר המופת שלו **מטפיזיקות קניבליות**. ספר זה פורש מהלך מטא־מחקרי נרחב המסתמך על אתנוגרפיות שונות של האמזונס הילידי, ובכלל זה מחקריו של וד"ק עצמו. זו פילוסופיה ברוחם של דלז וגואטרי שבבסיסה בנייה של מושגים. אולם כאן המושגים הם הרעיונות הילידיים – שכבר אינם מוכּנים כאמונות, כסברות או כדעות שאותן יש לנתח ולפרש בעזרת מושגיה של האנתרופולוגיה, אלא כמושגים כשלעצמם, כאלה שיש להתנסות בהם ולהבין מתוכם את העולם הילידי אבל בה בעת גם את עולמנו שלנו. מן הספר תרגם **אורי לנדסברג** שני פרקים שונים באופיים: האחד עוסק במטפיזיקה של הטרף ומציג בחינה משווה של טקסי קורבן שנערכים בקרב עמי האַרוֹוְטָה והטופִינְמָבה באמזונס הברזילאי, כדי לחלץ מתוכם את מערך היחסים בין אני ואחר שעומד בבסיסם. בשונה ממערך שמבוסס על הידיד או הֶרֶע, כמו בדיאלוגים האפלטוניים או במסות של מונטן, או כזה שמבוסס על עימות מתוך זהות, כמו בדיאלקטיקה ההגליאנית, היחסים כאן הם יחסי אויבות שמכוננים מלכתחילה את האני מבעד לאויב שאותו הורגים ואוכלים עד אשר הוא מוטמע בקרבנו ומדבר מתוכנו. האני אפוא מקיים בו עצמו את האויב, ולמעשה את יחס האויבות כאופן של היטרפות והיטרפות־שכנגד. הפרק השני המתורגם כאן עומד על ההשתמעויות של אותו מבנה של אויבות כאשר הוא מובן לא רק כמטפיזיקה ילידית אלא גם כיחס בין מערכי פשר שונים: מה קורה כאשר היחס בין מערך הפשר המערבי לזה הילידי הוא בעצמו יחס של טריפה הדדית, של אויבות שנכנסת ממערכת מושגית אחת אל תוככי ההמשגה של המערכת האחרת? קשה להגזים בחשיבותן של שאלות אלו, לא רק עבור האנתרופולוגיה אלא כאתגר לכל מערך המבוסס על נפרדות: נפרדותו של השולט מן הנשלט, נפרדותן של מערכות אמונה או חיים שונות, או נפרדות כאי־היתרגמות של מערך מושגי אחד למערך אחר. **אלירן ארזי** כתב הקדמה לתרגום ובה הוא ממקם את וד"ק בתוך הגנאלוגיה של האנתרופולוגיה – מהתצפית המשתתפת, דרך הסטרוקטורליזם הלוי־סטרוסי, תוך עקיפת משבר הייצוג ועד המפנה האונטולוגי. הוא מראה כיצד נוצקה דמותו של האויב מן הגיס – בעלה של האחות – כזר שמוכנס אל המשפחה ומקיים עם האחים יחס של הבדל והטמעה של אחרות שעומד בתשתית היחסים החברתיים באמזונס. הוא דורש בפרדיגמה זו של אחרות רדיקלית ומדגיש גם את מגבלותיה האמפיריות, ואגב כך מגולל כמה סיפורים מציתי דמיון מן המסורת של האנדוקה.

בעבודה על גיליון זה נכנסה עינת ארנהיים לתפקיד עורכת המשנה של תיאוריה וביקורת. אני מאחל לה הצלחה רבה בתפקידה.

ביבליוגרפיה

ראונר, עילי, 2019. **בשבח המלחמה**, מודיעין: כנרת זמורה דביר.

Khalidi, Rashid, 2020. *The Hundred Years' War on Palestine*, New York: Metropolitan Books.